

BSAD

**Bankacılık ve Sigortacılık
Araştırmaları Dergisi**

Cilt 1 Sayı 5-6 (Nisan 2013), ss.4-28

DOI

Telif Hakkı © Ankara Üniversitesi
Beypazarı Meslek Yüksekokulu

Rusya Federasyonu'nda Hiper Enflasyon, Bankacılık Ve Ruble Alanında Para Politikaları, 1992-1995

Ali BAŞARAN

Ankara Üniversitesi

ÖZET

SSCB bankacılık sistemi, Gorbaçov döneminde değişime başladı. 1991 sonunda SSCB dağılıp/dağıtılıp Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyeti bağımsız kalınca, bankacılık sistemi, önce keşmekeşe sürüklendi, sonra yeni mevzuatın oluşturulmasıyla kısmen düzene girdi. Enflasyon kontrolden çıkarak ÜFE, (üretici fiyatları endeksi) 1992'de % 3 275'e ulaştı. Rusya Federasyonu Merkez Bankası (RFMB) reeskont oranlarının enflasyon oranının çok altında kalması nedeniyle, Rusya Federasyonu'nda bankacılık, 1990'lı yılların ilk yarısında en kârlı işler arasına girdi; bu sıralarda açılan banka sayısı binleri geçti. Enflasyon ve bankacılıktaki belirsizlik, düzensizlik nedeniyle, 1990'lı yılların ortasından itibaren RFMB'nin düzenleme ve denetim işlevi artırıldı. Yine 1990'lı yılların ortasında RFMB, hükümetin denetimindeki bir kuruluş hüviyetinden sıyrılıp bağımsız bir kuruluş hüviyetine büründü.

SSCB sonrası ruble alanında keşmekeş yaşandı. SSCB banknotları 1992 ve 1993'te kullanılmaya devam edildi. 1993'te yeni RF rubleleri ile eski SSCB ve RF rubleleri değiştirildi. İki kez ruble alanı denemesi yapıldıysa da başarıya ulaşamadı. Ruble alanı denemeleri sırasında, eski cumhuriyetlerde, hem ruble hem de cumhuriyet paraları kuponlar bir arada tedavülde kaldı. Eski SSCB cumhuriyetlerinin hepsi 1995 ortalarına kadar millî paralarını tedavüle sürerek bağımsız para politikaları uygulama yoluna gittiler.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Rusya Federasyonu Merkez Bankası, bankacılık, para politikaları, ruble, ruble alanı.

Hyperinflation, Banking In Russian Federation And Monetary Policy In Ruble Area, 1992-1995

Abstract

United Soviet Socialistic Republics collapsed/was collapsed at the end of 1991 and independent Russian Federation appeared. The USSR banking system changing in the Gorbachev era was dragged to chaos in the late of 1991. The banking system regulated partly after accepting the new laws in Russian Federation. Inflation had not been controlled. Producer price index (PPI) reached to 3275 % in 1992. The inflation Banking was one of the most profitable businesses in the first half of the 1990's because the Central Bank of Russian Federation's rate of interest was lower than inflation. The numbers of banks which were opened exceeded the thousand at that time. In the middle of 1990's function of the Central Bank of Russian Federation (CBR) was expanded because of the inflation and derangement in the banking. In the middle of 1990's CBR was transformed from the government institutions to the independent institutions.

In Russian Federation was confusion in monetary policy and banknotes in the first half of the 1990's. Circulation of the banknotes of the USSR continued in 1992 and 1993. Old banknotes of the USSR and RF banknotes changed with the new ones in 1993. The two tests of ruble area were not successful. In the test period in the republics' rubles and coupons circulated together. All the old USSR republics issued their own currencies until the middle of 1995 and they started their own independent currency policies.

KEYWORDS

The Central Bank of Russian Federation, banking, monetary policy, ruble, ruble area.

JEL Classification: P34

GİRİŞ

Bu makalenin amacı; SSCB para politikalarından RF para politikalarına nasıl geçildiğini ortaya koymak ve ruble alanının neden sürdürülemediğini açıklamaktır. Diğer bir amaç ise SSCB bankacılık sisteminden RF bankacılık sistemine dönüşümün nasıl gerçekleştiğini ortaya koymaktır.

Ruble alanı denemesi ikiye ayrılır. SSCB rublelerinin kullanılmaya devam ettiği Ocak 1992-Temmuz 1993 arası ile 26 Temmuz 1993'te önceki rublelerin tedavülden kaldırılacağına açıklanmasıyla Tacikistan'ın ruble alanını terk ettiği Mayıs 1995 arası. Bu iki zaman aralığında para politikaları ve bankacılık birbirinden farklılaşmıştır.

RF'de yaşanan enflasyonun dizginlenememesi, RF'nin ruble alanındaki diğer cumhuriyetlere açtığı kredilerde yaşanan sorunlar, döviz kurunda yaşanan sorunlar, enflasyon oranı ile kredi faiz oranları arasındaki aşırı fark gibi sorunların bir türlü çözülememesi, cumhuriyetlerin ruble alanına ilişkin tereddütlü tavırları, açılan banka ve şube sayılarındaki artış, bunların kontrol edilememesinin oluşturduğu sorunlar bu makalede ele alınmaktadır.

1. RUBLE ALANINDA PARA POLİTİKASI, OCAK 1992-TEMMUZ 1993

25 Aralık 1991'de SSCB'nin dağıtılması/dağılmasının ardından Temmuz 1993'e kadar geçen yaklaşık 1,5 yıllık süre, birinci ruble alanı denemesi olarak kabul edilir. SSCB'nin dağıtılması ya da dağıtılması sonrası Baltık Cumhuriyetleri dışındaki cumhuriyetler, rublenin ortak para birimi olarak kullanımının devamı hususunda anlaşmışlardı. Temmuz 1993'te ruble alanının doğurduğu sorunlar, RF'yi, 1993 öncesi rubleleri tedavülden kaldırmaya zorladı. RMB 1990'lı yılların ortasına kadar hükümetten bağımsız değildi. Bu tarih birinci ruble alanı denemesinin sonu, RF'nin tam bağımsız para politikaları izlemeye başlamasının başlangıcı sayılabilir.

SSCB'nin dağılma sürecine girmesiyle, Gorbaçov ile Yeltsin arasındaki mücadele sırasında, Boris Yeltsin SSCB bankacılık sistemini dağıttı; çünkü bankacılık bir araç olarak, SSCB'nin siyasi ve iktisadi dayanağı olagelmisti. Önce Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Merkez Bankası, RSFSC Yüksek Sovyet'inin denetimine verildi (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hükümetinin denetimine değil). Bu suretle SSCB Devlet Bankası baskıya maruz bırakılmıştı (Lane, 2003, p. 14). 19-21 Ağustos 1991'deki askeri darbe girişimi sonrasında Başkan Mihail Sergiyeviç Gorbaçov, SSCB'yi devam ettirme çabasıdaydı. M. S. Gorbaçov "iktisadi birlik anlaşması" ve ekleri vasıtasıyla cumhuriyetler arasında bankacılıkta birlik, mali koordinasyon ve dış borç ödemelerini icraya çabalamıştı. Buna karşın Rusya Meclisi, Kasım 1991 sonunda RSFSC Merkez Bankasına SSCB Devlet Bankasını 1 Ocak 1992 itibarıyla devralma ve SSCB cumhuriyetlerindeki SSCB Devlet Bankası ana şubelerine SSCB ruble ve madenî paralarını göndermeye devam etme yetkisi tanımıştı. 25 Aralık 1991'de SSCB resmen son bulsa da SSCB toprakları üzerinde bağımsız kalan 15 cumhuriyet, para düzenlemelerinde hemen resmi bir değişikliğe gitmediler.

SSCB'nin dağıldığı 1991 sonunda siyasi ve iktisadi durum abartmaksızın felaketti. GSYİH % 13, sanayi üretimi % 2,8, zirai üretim % 4,5, petrol ve gaz % 11, pik demir % 17, gıda üretimi % 10 azaldı. Toplam tahıl hasılatı % 24, devlete teslim edilen tahıl hasılatı % 34 düştü. Dış ticaret hacmi hızla düştü (% 37); ihracat % 35, ithalat ise % 46 azaldı (Ulyukaev, 1996, p. 3). 1991'de üretim göstergeleri negatifte iken para dolaşımı üzerindeki kontrol tamamen yitirildi. Dolarizasyon arttı, mal ile paranın değişiminin yerini takas aldı, dış ticarete ise kısıtlamalar başladı. SSCB'nin diğer cumhuriyetleri fiilen ruble yerine geçen araçları; kuponlar, tüketici için tayınlar, çok kullanımlı makbuzlar çıkarmaya başladılar. Ukrayna,

Estonya, Letonya ve Litvanya millî paralarını çıkarmak için hazırlıklara giriştiler. Bu durum dolaşımdaki para hacmini arttırdı ve rubleler Rusya topraklarına sürüldü.

20 Aralık 1991'de SSCB Devlet Bankası tasfiye edilerek, tüm aktif ve pasifleri ile RSFSC topraklarındaki tüm mülkleri RSFSC Merkez Bankasına devroldu. Birkaç ay sonra RSFSC Merkez Bankası, Rusya Federasyonu Merkez Bankası (RMB) olarak anılmaya başlandı. RMB, SSCB Devlet Bankasının tüm işlevlerini devraldı ki bunlar; para arzının kontrolü, kredi düzeyi, para basma ve rublenin dövizler karşısında değerini belirleme idi.

8 Aralık 1991'de BDT'nin ortaya çıkışıyla SSCB'nin çöküşünün iktisadi yansımaları üzerinde büyük bir şaşkınlık yaşıyordu. Karışık konulardan birisi, para alanı ve BDT içinde para otoritesiydi. SSCB cumhuriyetleri arasında yeni bir ilişki şekli bulunmaya çabalanırken yaşanan en büyük sorun para alanı ve para otoritesi arasındaki tutarsızlıktı. SSCB'den geriye 15 cumhuriyette kullanılan SSCB rublesi kalmıştı. SSCB Devlet Bankasının 1991 sonunda ilgasından sonra, her bir cumhuriyet, merkez bankası ruble kredileriyle para arzını arttırmaya başlamıştı.

SSCB'nin dağılması/dağıtılması sonrası yeni cumhuriyetlerin hemen kendi paralarını çıkarmaları imkânsızdı; bunun önünde öncelikle siyasi engeller vardı. Bu engellerden biri RF dışındaki cumhuriyet liderlerinden, RF bürokrasisi temsilcilerinden ve bunlarla bağlantılı işletme yöneticilerinden RF hükümetine aşırı baskı gelmesiydi. Bir diğer neden, eski cumhuriyetlerin hesaplarını ayırmak için uzun zaman gerekmesiydi. Bu sırada para arzı (emisyon) katlanıyordu.

Rusya Federasyonu Yüksek Sovyeti'nin 24 Ocak 1992 kararıyla Vneşekonombank tasfiye edilmedi; RMB kontrolüne verildi. RMB, dağılan SSCB'nin diğer 14 cumhuriyetinde kredi genişlemesini ve RF ile 14 cumhuriyet arasında büyüyen ödeme dengesizliğini Ocak 1992 başında, merkez bankası muhabir hesapları yoluyla sınırlamayı denedi. Cumhuriyetler, ülkelerinde paralel para (kuponlar) kullanmaya başladılar. 15 cumhuriyetten bir kısmı ruble alanında kalmak, bir kısmı çıkmak arzusundaydı. Baltık ülkeleri ve Ukrayna kendi para politikalarını uygulamak için SSCB dağılmadan önce de dağıldıktan hemen sonra da ruble alanından mümkün olduğunca hızlı ayrılmak istediklerini ilan etmişlerdi. RF'de bile bazı reformcular, SSCB rublesinden RF rublesine geçiş taraftarıydı (Odling-Smee J., 2001, p. 5).

SSCB para politikası araçları büyük ölçüde RF'de de kullanıldı. RMB, 1990'lı yılların ortasına kadar para politikasında sadece birkaç araç kullanabiliyordu. Bunlar; munzam karşılıklar, döviz piyasasına müdahale, krediler, emisyon ve faiz oranları üzerinde sınırlı kontrol idi. Ocak 1992'de munzam karşılık oranı 1 yıldan kısa vadeli mevduatlar için % 15'e, diğer mevduatlar için % 10'a çıkarıldı. Artan enflasyon nedeniyle munzam karşılık oranı 1 Nisan 1992 itibarıyla % 15 ile % 20'ye yükseltilirken Tasarruf Bankasındaki yeni tasarruf hesapları için de munzam karşılık zorunluluğu getirildi. Munzam karşılık etkili olamadı; çünkü munzam karşılığa tabi mevduat oranı düşüktü: Ayrıca munzam karşılık zorunluluğuna uymayanlara uygulanan en yüksek ceza 1992 sonu itibarıyla 100000 ruble idi ve bu da 240 USD'ye tekabül ediyordu (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 19).

SSCB'de 1990'a kadar döviz piyasası yoktu, bankaların döviz işlemleri ve döviz mevduatı kabulü izne bağlıydı. 1 Ocak 1991'de serbest döviz piyasası hakkında başkanlık kararı yürürlüğe girdi, 8 Şubat 1991'de Moskova Uluslararası Döviz Piyasasında haftalık döviz ihaleleri başladı (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 36). SSCB dağıldığında çoklu döviz kuru uygulanıyordu ve ruble konvertibl (çevrilgen) değildi. RMB Şubat 1992'de Moskova Uluslararası Döviz Piyasasına müdahale etmeye başladı. RF Hükümeti, 2 Temmuz 1992'de, çoklu döviz kurundan tek döviz kuruna geçti ve yurt içi konvertibilitayı uygulamaya koydu (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 20). Cari hesaplar ile yurt içi tüzel kişiler ve bireylere; ithalat bedelini ödemeleri, şirketlere kârlarını havale etmeleri için döviz alma hakkı tanındı (Duran, 1993, p. 212). Ruble alanı sırasında serbest döviz kuru politikası uygulanıyordu. RMB, ihaleler

yoluyla döviz kurunun dalgalanmasını yumuşatmak ve rublenin ani değer kaybını önlemek için Moskova Uluslararası Döviz Piyasasına müdahaleye başladı.

Ruble alanı için çeşitli anlaşmalar yapıldı. Bu anlaşmanın çok az kısmı uygulamaya geçti. 14 Şubat 1992’de 11 BDT ülkesi (Baltık ülkeleri hariç) bunlardan ilkinin; “Ticaret ve İktisadi İşbirliği Alanında Bağımsız Devletler Arasında İlişkilerin Düzenlenmesine Dair Anlaşma”yı imzaladılar. Anlaşmaya göre; ruble, tarafların ortak para birimi olarak kalmaya devam edecekti; taraflar, aralarındaki ödemelerde sadece rubleyi kullanacaklardı. Bu anlaşmaya istinaden, BDT cumhuriyetleri iki taraflı devletlerarası ticaret anlaşmaları yaptılar.

BDT cumhuriyetleri arası ticaret yıldan yıla geriledi. Cumhuriyetler arası ticaret 1990-1992 arası % 50 azaldı; 1992’deki takas anlaşmalarına rağmen azalış 1992’de % 30-35 civarındaydı. Cumhuriyetler arasındaki ticaret dengede değildi; 1992’de RF’nin her bir BDT ülkesi ile dış ticareti fazla veriyordu. RF’nin BDT ülkelerine ihracatı ithalatının % 61’inden fazla idi. RF, BDT ülkelerinin RF’den ithal ettikleri malları BDT dışına ihracından şikâyetçiydi (Aslund, 1995, pp. 121-122).

Ticaret ve İktisadi İşbirliği Alanında Bağımsız Devletler Arasında İlişkilerin Düzenlenmesine Dair Anlaşma sonrasında RMB tek nakit (banknot) kaynağı oldu; ancak tüm eski SSCB cumhuriyetleri kredi verebiliyordu. Bu kredilerle ruble alanında bölge içi ve bölgeler arası ticarete kullanılabilen rubleler, RMB nezdindeki mevduatı arttırdı. Böylece merkez bankaları tuğra hakkı (senyoraj) elde etmek ve kendi alanlarındaki iktisadi durumu iyileştirmek için fırsat kollamaya başladılar. Bu durum ruble alanındaki enflasyonu hiper enflasyona dönüştürdü. Ruble alanındaki ülkeler arasında ödemeler, otomatik olarak (kaydi) gerçekleştirildiğinden, RMB bunları kontrol edemiyordu. Bu durumda RMB kredilerinin büyüme oranı, ruble alanındaki diğer cumhuriyetlerin merkez bankalarına göre, (taban paranın yüzdesi olarak) 1992’nin ilk çeyreğinde % 11’den ikinci çeyreğinde % 50’ye ulaştı. Merkez bankaları arasındaki para politikasını koordine etmeye yönelik birkaç girişim başarısızlıkla sonuçlandı. RMB, kredi sorununu çözmek için ülkeler arası ödemeleri Moskova’da topladı; bir cumhuriyetin diğerine ödemeyi gerçekleştirebilmesi için Moskova’da gerekli fonun olması şartını koydu. Bir cumhuriyetin Moskova’da parası yoksa “teknik kredi” talebinde bulunacaktı. Böyle olunca ülkeler arası kredi büyüklüğü oranı, 1992’nin ikinci çeyreği ile 1993’ün ikinci çeyreği arasında keskince bir şekilde düştü (Balino T. , 1998, p. 37).

Herhangi bir para alanında öncelikle faiz oranlarının ve parasal göstergelerin koordineli bir biçimde tespiti zorunludur. Bu en temel şart, ruble alanı için, gerçekleşmedi. Faiz oranları, bağımsızlık sonrasında RF ve diğer cumhuriyetler arasında önemli ölçüde değişiklik gösterdi. Bunun doğal sonucu olarak ruble alanında açılan kredi hacmi, cumhuriyetten cumhuriyete değişti (DPT, 1995, s. 14).

1992 başında nakit sıkıntısı baş gösterdi. Bu sırada, mevduat hacminin SSCB bankacılığında miras kalan faiz oranının değişimine duyarsızlığı; mevduatı, para arzının bir unsuru olmaktan çıkarmaktaydı. Bu da nakit parayı, alış verişi ve ücret ödemeleri aracı olarak âdeta alternatifsiz kılmaktaydı. Ekonomideki nakit artışı, doğrudan, RMB’nin cumhuriyetlere gönderdikleri ile sınırlıydı; bu konudaki belirsizlik ve yetersizlikler, paranın dolaşım hızını fazlası ile yükseltmekteydi. Sonuçta, fiyat artışları dolayısıyla nominal GSYİH artışı, nakit artışının üzerinde gerçekleşmekteydi. Örneğin, 1992’nin ilk çeyreğinde Kırgızistan’da olduğu gibi, nominal GSYİH 4 misli artarken nakit ruble miktarındaki artışın sadece % 22 olarak gerçekleşmesi, nakit darboğazı doğurdu. Dolaşımdaki para miktarı sorunu, sadece bundan ibaret değildi. Ruble alanı içinde sınırlar, nakit sirkülasyonuna prensip gereği açık olduğundan, fiyat seviyesinin düşük olduğu ülkelere fiyat seviyesinin yüksek olduğu ülkelere hızlı bir ruble akını oluyordu. Bu da her ülkede belli bir dönemde, mevcut para hacminin tespitini tamamen imkânsız hale getirmekteydi. Bu durum para politikası konusundaki etkisizliğin bir başka nedenini teşkil etmekteydi (DPT, 1995, s. 15).

Tablo 1: Enflasyon, Bütçe Açığı, Kur, 1991-1994

	1991	1992	1993	1994
Yılsonu enflasyon (TEFE, önceki yıla göre % değişim)	144	2520	840	224
Yılsonu enflasyon (ÜFE, önceki yıla göre % değişim)	236	3275	890	233
Bütçe açığı (GSYİH'nin yüzdesi olarak)	~30	19,7	9,4	10
Dolar kuru (Yıl sonu)	170	415	1247	3550

Kaynak: (Тимошина, 2000, стр. 377).

Tablo 2: RMB Reeskont Oranları

Tarih	%	Belge
23 Mayıs 1992 – 29 Mart 1993	80	Телеграмма Банка России от 22.05.92 № 01-156
10 Nisan 1992 – 22 Mayıs 1992	50	Телеграмма Банка России от 10.04.92 № 84-92
1 Ocak 1992– 9 Nisan 1992	20	Телеграмма Банка России от 29.12.91 № 216-91

Kaynak:

(http://www.cbr.ru/print.asp?file=/statistics/credit_statistics/refinancing_rates.htm) erişim
02/08/2010 13:27.

Tablo 3: Aylık Enflasyon ve Para Arzı Artışı, 1992

1992	Enflasyon (%)	M2 arzı (%)	M2 dolaşım hızı
Ocak	245	12,3	
Şubat	38	11,9	
Mart	30	13,7	
Nisan	22	10,0	
Mayıs	12	9,0	
Haziran	19	27,5	
Temmuz	11	27,5	0,47
Ağustos	9	28,3	0,41
Eylül	12	31,9	0,36
Ekim	23	26,7	0,35
Kasım	26	5,5	0,37
Aralık	25	17,8	0,39

Kaynak: (Aslund, 1995, p. 184).

M2: Tedavüldeki para+vadesiz mevduat+ticari bankalardaki vadeli mevduat.

1992-1995 arasında konsolide bütçe açıkları ile para arzı arasında bir ilişki olduğu görülür. RF hükümeti 2 Ocak 1992'de reform programını uygulamaya başladı. Fiyatlar ve faiz oranları serbest bırakıldı. Bu sırada RMB hükümetin denetimi altındaydı. Hükümet, RMB'yi, bütçe açıklarını ve BDT arası ticareti finanse etmeye zorladı. 1992'nin ilk çeyreğinde hükümet harcamaları kısıtı; bütçe açığında ve RMB'nin bütçe açığını finansmanında azalma görüldü. 1992'nin diğer 3 çeyreğinde harcamalar tekrar arttı; tabi ki RMB'nin bütçe açığının finansmanına katkısı da arttı (Balino T. , 1998, p. 37). 1991 sonunda bütçe açığı GSYİH'nin % 20'si civarında idi. Fiyat serbestisi ve bütçeden desteklerin kaldırılması sonrası bütçe açığı aniden azaldı; hatta Ocak 1992'de bütçe GSYİH'nin % 5,1'i kadar fazla verdi. 1992'nin ilk beş ayına göre bütçe açığı GSYİH'nin % 0,5'i olarak gerçekleşti (Bu orana 1995'e kadar bir daha yaklaşılamadı). Mayıs 1992'de çeşitli çıkar gruplarının kuvvetli lobisiyle bütçe açığı tekrar artmaya başladı ve GSYİH'nin % 5,2'sine ulaştı. Bütçe açığı ile para arzı birlikte arttı. Toplam para arzı Aralık 1991'de GSYİH'nin % 58'ine eşitken, Ocak 1992'de GSYİH'nin % 21'ine düştü, sonra da Nisan 1992'de % 37'sine çıktı (Ulyukaev, 1996, p. 77).

1992 başında RMB para politikası sıkıydı. Sıkı para politikası işletme yöneticilerince hoş karşılanmadı; sıkı para politikasından Yüksek Sovyet de memnun değildi. Mayıs-Haziran 1992'de hükümette değişiklik yapıldı; sanayi lobisinden Viktor Çernomirdin Enerji Bakanı oldu. SSCB'nin para sistemi çökerken, 1989-1991 yıllarında SSCB Merkez Bankası Başkanı olan Viktor Viladimiroviç Geraşenko Haziran 1992'de, Georgy Gavriloviç Matuhin'den RMB başkanlığını devraldı. Böylece hükümet liberal reformcular ile devlet işletmecileri koalisyonuna dönüştü. Hükümet, krediler vererek tarım ve sanayi işletmelerini susturmayı denedi.

1992 başında uygulanan sıkı para politikasının bir diğer sonucu, devlet işletmeleri arasında yaşanan ödeme gecikmeleriydi. Haziran 1992'ye kadar devlet işletmeleri arası borç toplamı çok yükseldi. Mayıs 1992'den itibaren, işletmeler, mal teslimi öncesi ödeme yapılmasını istemeye başladılar, çünkü vadeli satış sonrası tahsilatla ilgili mevzuat, icra-iflas hukuku, çok zayıftı. Mal teslimini ödemelerin takip etmemesi üzerine, Rusya Sanayiciler ve Müteşebbisler Birliği RMB'den ek krediler talep etti. Sonuçta 1992'nin ikinci yarısında para arzı artmaya başladı. Tablo 3'te görüldüğü üzere, 1992 başında aylık enflasyon artışı aylık M2'deki artıştan daha fazlaydı.

1992'nin ilk aylarında ruble alanındaki karmaşayı düzenlemek için girişimlerde bulunuldu. İnterbank Koordinasyon Konseyi oluşturuldu, para ve kredi politikasının koordinasyonu ve diğer ortak çıkarlarla ilgili Merkez Bankaları arasında düzenli toplantılar başlatıldı. Konseyin 21-22 Mayıs 1992'de Taşkent'teki toplantısında anlaşmaya temel olacak fikirler üzerinde uzlaşmaya çok yaklaşıldı, ancak birkaç hafta sonra RF yetkilileri, ruble alanına çok taraflı yaklaşıma karşı çıktılar. RF yetkilileri diğer cumhuriyetlerden millî paraları ile ruble alanında kalmak arasında tercih yapmalarını istediler. RF yetkilileri, RMB'nin tek emisyon merkezi ve tek para politikası otoritesi olması yolunda ısrar ettiler. RF yetkilileri diğer cumhuriyetlerden, Ekim 1992'ye kadar seçimlerini yapmalarını istediler. Her bir ülke ile görüşmeler yapacaklarını belirttiler. Bu sırada RMB Başkanı (Aralık 1991-Haziran 1992) Georgy Gavriloviç Matuhin, ruble alanının devamı taraftarıydı (Odling-Smee J., 2001, p. 7).

Haziran 1992'de RMB başkanı değişti. Yine Haziran 1992'de makro ekonomik istikrar çabaları; tarım, sanayi ve BDT ülkelerine kredilerin akıtılmasıyla sona erdi. Yeni RMB Başkanı Viktor Viladimiroviç Geraşenko işletme yöneticileri tarafından seviliyordu. Çünkü Geraşenko işletmelere gerçek faiz oranı düşük krediler veriyordu. V. V. Gereşenko'ya göre enflasyon, mali dengesizlikten değil fiyatların serbest bırakılmasından kaynaklanıyordu. V. V. Gereşenko üretimdeki düşüşü ek kredilerle çözmeye yöneldiğinden M2 arttı. Haziran 1992'den itibaren artan krediler nedeniyle aylık enflasyon tablo 3'te görüldüğü üzere Kasım 1992'de % 26'ya kadar çıktı. V. V. Gereşenko, kredileri arttırsa da üretimdeki düşüş sürdü. Kredi artışının enflasyonu arttırması sonrası, 07 Ekim 1992'de Başkan B. N. Yeltsin'in "Kredi Politikasıyla İlgili Hükümet Komisyonu" teşkili kararı yayınlandı. Reformculardan oluşan bu komisyon, kredilerin kontrolünü ve koordinasyonunu üstlendi.

Reformcularⁱ, 1977 tarihli SSCB anayasasına göre otokrat ve komünistlerce yönetilen RF'ye, demokrasi ve piyasa ekonomisini getirmeye çalışıyorlardı. RF Yüksek Sovyet'i, Boris Nikoloviç Yeltsin'in 15 Haziran 1992'de Başbakanlığa atadığı reformcu Yegor Timuroviç Gaydar'ı, 14 Aralık 1992'ye kadar onaylamadı. Sonunda sanayicilerin temsilcisi Viktor Stepanoviç Çernomırdin 14 Aralık 1992'de başbakan oldu.

Tablo 4: Ruble Alanından Çıkış, Haziran 1992-Temmuz 1993

Ülke	Para	Para reformu tarihi
Estonya	Kron	20 Haziran 1992
Letonya	Kupon	20 Haziran 1992
Litvanya	Kupon	1 Ekim 1992
Ukrayna	Kupon	12 Kasım 1992
Kırgızistan	Som	10 Mayıs 1993
Rusya	Rus Rublesi	24 Temmuz 1993
Beyaz Rusya	Kupon	24 Temmuz 1993

Kaynak. (Aslund, 1995, p. 118).

RMB 1992 ortalarından itibaren, diğer cumhuriyetlere para disiplinini sıkılaştırdı. Mayıs ve Haziran'da ruble darlığı daha da müzminleşti. Bunun sonucunda Beyaz Rusya, Moldova ve Azerbaycan paralel paraları, kuponları piyasaya sürdüler. RMB 1 Temmuz 1992'den itibaren cumhuriyetler arası ödemeler dengesini daha fazla gözetti. Estonya Haziran 1992'de, ruble alanını ilk terk eden cumhuriyet oldu. Estonya'yı Temmuz 1992'de Letonya takip etti. 25 Eylül 1992'de RF Para Sistemi Kanunuyla, RMB'nin, RF'nin merkez bankası olarak rolü belirlendi.

Tablo 5: RF'de Aylık Enflasyon (%) ve M2'de Artış (%), Ocak 1993-Temmuz

1993

1993	Enflasyon (%)	M2 artışı (%)	M2 dolaşım hızı
Ocak	26	19,4	0,56
Şubat	25	10,0	0,60
Mart	20	17,0	0,61
Nisan	19	22,9	0,70
Mayıs	18	19,0	0,64
Haziran	20	1,5	0,76
Temmuz	22	37,0	0,71

Kaynak: (Aslund, 1995, p. 184).

Tablo 6: Yıllık Enflasyon, Aralık 1992'den Aralık 1993'e % Değişim

Ülke	1992	1993
Letonya	959	35
Estonya	953	36
Litvanya	1163	189
Azerbaycan	1464	810
Rusya	2526	847
Kırgızistan	1771	1228
Özbekistan	906	1514
Kazakistan	1165	2170
Beyaz Rusya	1925	2329
Moldova	2198	3222
Tacikistan	732	7326
Ukrayna	1865	8940
Gürcistan	1465	8942
Türkmenistan	624	9952
Ermenistan	2028	10922

Kaynak: (Aslund, 1995, p. 119).

RMB, 1 Ekim 1992'den itibaren cumhuriyetleri ruble alanı ile millî para arasında tercihe zorladı. 1 Ekim 1992'de ruble alanında kalmak isteyen cumhuriyetlerle iki taraflı görüşmelerde biraz ilerleme kaydedildi. Kazakistan "Devletlerarası Banka" kurulmasını teklif etti. 9 Ekim 1992'de "RF Para Düzenlemesi ve Para Denetimi Kanunu" yasalaştı. Yine 9 Ekim 1992'de Devlet Başkanlarının Bişkek toplantısında, Devletlerarası Bankanın işlevinin, cumhuriyetler arası ödemelerin mahsuplaştırılması ile sınırlı olacağı ilan edildi. Ekim 1992'de Baltık cumhuriyetinden biri olan Litvanya, Kasım 1992'de Ukrayna, Mayıs 1993'de Kırgızistan millî paralarını tedavüle sürdürdü. Diğer BDT cumhuriyetleri ruble alanında kaldılar, çoğu paralel paraları piyasaya sürmüşlerdi. 13 Kasım 1992'de ulusal borç kanunu yasalaştı. 8 Aralık 1992'de ise bir başkanlık kararıyla federal hazine kuruldu.

**Tablo 7: 1992'de RMB'nin Cumhuriyetleri Finansmanı, 1992 Sonu İtibarıyla
Muhabir Hesapların Pozisyonu**

	Milyar ruble	GSYİH'ye göre %
Rusya	-2109	-11,7
Tacikistan	36	90,7
Özbekistan	292	69,9
Türkmenistan	172	53,3
Gürcistan	69	51,5
Ermenistan	34	49,9
Azerbaycan	51	25,8

Kazakistan	407	25,5
Kırgızistan	42	22,9
Ukrayna	862	21,7
Moldova	27	11,3
Beyaz Rusya	102	10,7
Estonya	4	4,0
Litvanya	9	3,2
Letonya	2	1,0

Kaynak: (Aslund, 1995, p. 123).

RMB, Aralık 1992'den itibaren ticari bankaların denetim ve kontrolünü eline aldı. RMB, Maliye Bakanlığının bir temsilcisi (ajanı) olarak, devlet kısa vadeli tahvillerinin (государственных краткосрочных облигаций) satışını düzenledi (Lane, 2003, p. 14).

Bütçe açığının büyüklüğü ve istikrarsızlığı, para kontrolüne zarar veriyordu. Hükümet 1993 başında yapısal reformları hızlandırdı ve iktisat politikalarını sıkılaştırdı. İlk önce Kredi Komisyonunu aktifleştirdi, bundan sonra tüm krediler komisyonca belirlenip dağıtılacaktı. RMB kredi taleplerini azaltmak için kredi faiz oranlarını yükseltmeye başladı. Bütçe dışındaki hesaplar (fonlar) bütçeye dâhil edildi; çoğu merkezi krediler, özellikle tarıma ve kuzey topraklarına verilen krediler kaldırıldı. Hükümet, yiyecek üretimini durdurdu, gıda fiyatlarını serbest bıraktı. Uzun vadeli hükümet borçlanma kâğıtları çıkarıldı (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 22). 1993'te harcamalardaki azalma federal bütçe açığını GSYİH'nin % 10'undan % 6'sına çekti. Bunun sonucunda RMB'nin hükümete sağladığı krediler, 1992'nin son çeyreğinde para tabanının % 25'ine tekabül ederken, 1993'ün ilk çeyreğinde para tabanının % 14'ün altına indi. Daha yüksek harcamalar ve daha düşük bütçe gelirleri nedeniyle 1993'ün ikinci yarısında bütçe açığı arttı, dolayısıyla RMB'nin hükümete sağladığı krediler arttı (Balino T. , 1998, p. 38).

2. RUBLE ALANINDA BANKACILIK, OCAK 1992-TEMMUZ 1993

Perestroyka ve sonrasında, kooperatif birliklerine, şirketlere, yerel yönetimlere, partilere ve diğer kuruluşlara kendi finans kurumlarını oluşturma hakkı verildi. 26 Mayıs 1988 tarihli Kooperatifler Kanunu, kooperatif birliklerine yerel kooperatif bankaları kurma hakkı tanıdı. Bir süre sonra aynı hak devlet işletmelerine de tanındı. Devlet bankaları dışındaki ilk bankalar, 1988 yazında kuruldu. Kooperatif ve ticari bankaların sayısı 1988 yılı sonunda, 80'e yaklaştı (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 7). 1989 sonunda devlet dışı bankaların sayısı 150'ye ulaştı. 1990'da 800 civarında yeni banka kuruldu (Lane, 2003, p. 14). 1991 sonunda 1350 ticari banka vardı (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 36).

1990'lı yılların başında finans sanayi grupları oluştu. Bu gruplar bankacılık sisteminin şekillenmesinde önemli rol oynadı. Çoğu durumda, sanayi grubunun ana şirketi, aynı zamanda bir finans kurumunun da sahibiydi. Örneğin; Gasprom ve LUKOIL Imperial'in müşterisi ve ortağı idi. Mejdunarodniy Moskovsky Bank, Vneşekonombank'tan ayrılan dış ticaret şirketlerinin bir grubunun bankasıydı. Tokobank, petrol ve gaz şirketlerinin bankasıydı. Devlet şirketleri Goskontrakt, Avtobank (Gorki Otomobil Fabrikası), AvtoVAZbank (Volga Otomobil Fabrikası), Nefteçimbank, Yakutsozlotobank gibi. Özelleştirilen ya da özelleştirilmeyen işletmelerin yöneticileri böylece yönettikleri şirketlerle finansal akımları kontrol edebiliyorlardı (Lane, 2002:18). Bu birliktelik sayesinde (işletme ve banka birlikteliği) şirketlerin yeniden

şekillendirilmesi ve üretim zinciri içindeki şirketler arasında nakit akımının kolaylaştırılması sağlandı. Sahiplik çekleriyle özelleştirme programına (1992-1994) ve ödünç karşılığı pay (loans for shares auctions, 1995-) ihalelerine katılan girişimciler genelde finans sanayi gruplarını şekillendirdiler. Çoğu halde, şirketlerin işletme sermayesi ihtiyaçları banka kredileriyle karşılandı ve bankalar sadece finans sanayi gruplarının finansman ihtiyacını karşıladı (Chowdhury, 2003, p. 91). Bankalar konsorsiyumu, Nisan 1995'te, RF Hükümetine ödünç karşılığı pay şeklinde, kısmen özelleştirilmiş şirketlerdeki kamu hissesinin yönetiminin değişimi için 9 trilyon ruble (yaklaşık 2 milyar USD) borç teklif etti (Johnson, 1996, p. 11). İşletmeler ile bankalar arasında SSCB'den beri süre gelen yakın bağlar dolayısıyla finansal sanayi gruplarının ortaya çıkışı ile çağdaş bankacılığın birleşimi, RF'de bankacılık sisteminin Alman modelinde şekillenmesine yol açtı.

Ticari bankalar 1990'dan 1992'ye kadar merkez bankasından yıllık % 2 ila % 9 arasındaki faiz oranlarından kredi aldı, buna karşılık yıllık % 25 oranına varan faiz oranından kredi verdiler (Lane, 2003, pp. 14-15). Bu aradaki oran (% 23 ila %16) nedeniyle kredi kuruluşlarının sayısı hızla arttı, çünkü o sırada RMB kredilerinin gerçekte negatif faizli olması dolayısıyla RF'de bankacılık en çok kazandıran iş kollarından biriydi. 1991'de enflasyon oranı % 260,4 idi (Российский Статистический Ежегодник, Российский Статистический Ежегодник 2001, стр. 585).

Tablo 8: RF'de Kredi Kuruluşları Sayısı, 1992-1996

Yıllar (1 Ocak ayları itibariyle)	Kredi kuruluşları sayısı
1992	1215
1993	1713
1994	2019
1995	2517
1996	2605

Kaynak: (Lane, 2003, p. 28).

RMB, enflasyon oranının dört haneli olduğu 1992 ve sonrasında bankalara çok düşük faiz oranından kredi verdi. RMB iskonto faizini Haziran 1992'de % 40'dan % 80'e, Mart 1993'te ise % 100'e çıkardı. Bu sürede gerçekte faiz oranı negatif olduğundan, bankalar çok yüksek kârlar elde ettiler. RMB Başbakan Yardımcısı Boris Federov, Mart 1993'te, bu durumun sonucunu şöyle ifade ediyor: "Merkez Bankası faiz oranları ile (ticari banka oranları) arasında böyle bir uçurum olmamalı. Bedava kredi gözetleyenler Moskova'ya üşüşüyorlar." (Johnson, 1996, p. 3).

Tablo 9: RF'de Enflasyon, 1992-1995

Yıllar	Yıllık Enflasyon
1992	2608,8
1993	939,9
1994	315,1
1995	231,3

Kaynak: (Российский Статистический Ежегодник 2001, стр. 585).

1991'de Rusya Bankalar Birliği (RBB) kuruldu. RBB, bankerleri bir araya getiren en büyük kurumdu. RBB, ticari bankaların bir lobi kuruluşu gibi hareket etti. RBB'nin çabaları bazen RF kredi piyasasına zarar verdi. Şöyle ki, RBB, yeni yabancı bankaların ülkeye girişini engelleyen bir kararın yürürlüğe konması hususunda Kasım 1993'te Başkan Yeltsin'i ikna etti ise de bu karar ancak Nisan 1995'te tamamen iptal edildi. Karara göre yabancı bankalar, RF ticari bankacılığında en fazla % 12 pay alabilecek ve yabancı bankaların bir şube açması için en az 5 milyon USD sermaye tahsis etmeleri gerekecekti; oysa RF bankaları, sadece 130000 USD sermaye tahsis ederek bir şube açabiliyordu. Yeltsin, Kasım 1993'te başka bir kararıyla yabancı bankaların büyük çoğunluğunun Rus müşterilerle iş yapmasını yasakladı. Uluslararası baskıyla Haziran 1994'te yeni bir kararla bu yasak gevşetirse de, yasak Ocak 1996'ya kadar sürdü (Johnson, 1994, pp. 971-995).

RBB'nin gücünü gösteren bir diğer olay; merkez bankası başkanının onaylanmasına ilişkindi. RBB, Tatyana Vladimirovna Paramonova'nın RMB Başkanlığının onaylanmasını engellemek için güçlü lobi faaliyeti yaptı. T. V. Paramonova, 1995 başında ticari bankaların munzam karşılık oranlarını yükseltmişti. RBB'nin lobi faaliyetiyle Duma T. V. Paramonova'nın RMB başkanlığını onaylamadı (Johnson, 1996, pp. 8-9).

RF bankacılık reformu sürecinde, RBB'nin girişimlerinden başka, Tasarruf Bankasının dönüşümü önemli bir yer tutar, çünkü hemen hemen tüm hane halkı tasarrufları Tasarruf Bankasında tutuluyordu. Tasarruf Bankası anonim şirkete dönüştürüldü ve özelleştirildi. Özelleştirilme çerçevesinde 8 000 kuruluş ve 200 000 kişi hisse aldı (Lane, 2003, p. 14). Tasarruf Bankası, 1991'de ticari bir banka olarak sınıflandırıldı, ardından Merkez Bankasının bir cüzü, daha sonra da özellikli bir ticari banka sayıldı; Ocak 1992'de ise tasfiye edildi. RF Hükümeti Ocak 1992'de Tasarruf Bankasının 42 000 şube ve birimindeki mevduatı garanti altına aldı. Tasarruf Bankasının yerini Sberbank aldı. Temmuz 1992 itibarıyla Sberbank'taki hane halkı tasarruf hesaplarında 431 trilyon ruble vardı. Aynı tarihte, tüm diğer bankalardaki mevduat hesabı tutarı toplamı sadece 8,2 trilyon ruble idi. Sberbank, mevduat sahiplerine gerçekte negatif faiz ödüyor ve mudilerin hesap tutarlarını alıp, hesaplarını kapatmalarını zorlaştırıyordu. Şubat 1993'te RMB, Sberbank üzerinde tam kontrol için başarısız bir girişimde bulundu. RMB, bu girişimle tam kontrolü sağlayamasa da Sberbank'ın en büyük ortağı olarak kaldı (Johnson, 1994, pp. 971-995).

Bankacılıkta bu karmaşaya güvenlik sorunu eşlik ediyordu. 1990'lı yıllar, şubelerin ve çalışanların can güvenliklerinden endişenin arttığı yıllardı. Banka soygunları sıkça yaşanıyordu. Bu sorunu bankalar, ya tek tek ya da birlikte aşmaya çabalıyorlardı. Örneğin Eylül 1994'te Jivago Bank Ryazan'ın 100 çalışanından 50'si silah taşıyordu. Banka çalışanlarının 1/3'nün güvenlik görevlisi olması yaygın olmayan bir durum değildi. Büyükçe bankalar ileri teknoloji güvenlik sistemlerine yüksek meblağlar harcamışlardı. Bir araştırmaya göre Aralık 1994'te banka çalışanlarının % 52'si güvenliklerinin zayıf olduğunu düşünüyordu (Johnson, 1996, pp. 10-11).

3. YENİ RUBLE ALANINDA PARA POLİTİKASI, TEMMUZ 1993-MAYIS 1995

Yeni ruble alanında para politikasını Temmuz 1993-Eylül 1993 ile Eylül 1993-Mayıs 1995 arası olarak iki alt başlığa ayırabiliriz.

3.1 Yeni Ruble Alanı Anlaşması'na kadar, Eylül 1993

Ruble alanının dağılmasında son perde, Temmuz 1993'de açıldı. 1993 başında RF, ruble alanı anlaşmasından kaynaklanan para politikasının yürütülmesi sorunlarını sınırlandırmak için adımlar attı. Nisan 1993'te ruble alanındaki cumhuriyetlere teknik krediler durdurulsa da RMB, ruble teminine devam etti. 1993'ün ilk yarısında teknik kredilerin yerini, ruble alanındaki

cumhuriyetlere nakit gönderilmesi aldı. Cumhuriyetlerden RF'ye ruble girişi, para büyüklüklerini kontrolden çıkardı. Ruble alanındaki sorunların çözülememesi nedeniyle RMB, 26 Temmuz 1993'te önceki rublelerin tedavülden kaldırılacağını ilan etti. Bu karar, ruble alanının çözümlenmesini hızlandırdı.

GSYİH'de aşırı düşüş ve özellikle hiper enflasyon, paranın değer ölçümü işlevini yerine getirememesi nedeniyle rubleyi, RF ekonomi politikası gündeminin baş sıralarına taşıdı. Ruble alanı dağıldıktan sonra RMB, rublenin yüksekçe dalgalanmasını önlemek için, döviz piyasasına daha çok müdahaleye başladı. RMB 1993'te yurt içine yüksek tutarda sermaye girişinin, rublenin kıymetini arttırmaması için müdahale etti. Bu müdahale para büyüklüğünü arttırdı ve enflasyon yükseldi (Balino T. , 1998, p. 39).

1993'ün ilk 5 ayında yüksek enflasyona karşılık döviz kuru daha az değer yitirdi. Bu sırada enflasyon % 164 artarken kur % 124 değer yitirdi. Aynı sırada hükümet, IMF tarafından belirlenen ve desteklenen yapısal değişim imkânını kabul etti. Yurt dışından sermaye girişi, yatırımcı güvenini arttırdı; bu da döviz kurunu düşürdü. RMB, rublenin değer kazanmaması için Moskova Uluslararası Döviz Piyasasına müdahale etti. Bu nedenle ruble, 1993'ün geri kalanında kısmen değer yitirdi. Net uluslararası rezervler 1993'ün ikinci yarısında % 35 arttı ve SSCB'nin dağılışından beri en yüksek seviyeye çıktı (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 31).

Tablo 10: Rublenin USD Karşısındaki Değeri, 1992-1993

1 Temmuz 1992	1 \$ = 125 Ruble
19 Ocak 1993	1 \$ = 475 Ruble
Haziran 1993	1 \$ = 1036 Ruble
Temmuz 1993	1 \$ = 1050 Ruble
31 Ağustos 1993	1 \$ = 992 Ruble
30 Eylül 1993	1 \$ = 1169 Ruble
25 Kasım 1993	1 \$ = 1208 Ruble

Kaynak: (DPT, 1995, s. 17).

Tablo 11: Döviz Kurları ve Piyasa İşlemleri, Aralık 1992-Haziran 1994

	Nominal kur ¹ (Rub/USD)	Reel kur ² (Temmuz 1992=100)	Toplam devir MBDK (Milyon USD)	Ortalama devir (Milyon USD)	RMB müdahalesi ³ (Milyon USD)
1992					
Aralık	414,6	89,5	452,7	56,6	-102,0
1993					
Ocak	484,2	95,2	485,1	69,2	154,6
Şubat	569,0	101,4	519,6	64,8	185,0
Mart	664,6	104,1	494,9	55,0	122,1
Nisan	767,2	106,9	534,8	59,3	244,0
Mayıs	928,3	105,9	428,3	53,5	197,2

Haziran	1080,1	107,3	682,5	30,7	-101,5
Temmuz	1024,5	138,8	1361,7	61,1	-923,4
Ağustos	985,8	180,3	1236,9	56,8	447,1
Eylül	1072,7	202,5	2216,2	99,9	1005,2
Ekim	1187,6	218,6	1250,5	59,5	4,0
Kasım	1194,5	252,8	1616,4	73,6	425,1
Aralık	1240,3	274,3	1876,0	98,6	-413,4
1994					
Ocak	1444,5	279,9	2094,8	116,4	1053,1
Şubat	1583,4	278,8	1696,7	84,6	180,7
Mart	1719,0	275,1	1253,1	57,2	123,1
Nisan	1793,7	285,8	1157,9	56,1	-60,4
Mayıs	1880,5	291,2	1112,8	58,4	267,3
Haziran	1958,0	295,2	-	-	-

Kaynak: (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 21).

¹ Moskova Bankalararası Döviz piyasasında basit günlük ortalama kur.

² ABD ve RF’de temel aylık tüketici fiyat endeksi.

³ RMB’nın satışları/ Moskova Bankalararası Döviz piyasasında alışlar.

1993 ortasında kredi komisyonuna, RMB kredilerinin hepsini onaylama ya da reddetme yetkisi verildi, ayrıca komisyon 3 aylık kredi tavanını belirleme ve izleme yetkisi aldı. 1993’ün ikinci yarısında RMB kredi faiz oranları artırıldı; 1993’ün son üç ayında faiz oranı % 210 idi. Kredi komisyonu kısmen başarılı oldu ve 1994’te doğrudan krediler yavaş azaldı. 1994 sonunda tüm doğrudan kredilerin kaldırılmasıyla kredi komisyonunun ana görevi sona erdi.

Tablo 12: RMB Kredi Faiz Oranları*

	1992	1993	1994	1995	1996
Ocak	20	80	210	200	160
Şubat	20	80	210	200	120
Mart	20	100	210	200	120
Nisan	50	100	205	200	120
Mayıs	80	100	200	195	120
Haziran	80	140	155	180	120
Temmuz	80	170	155	180	110
Ağustos	80	170	130	180	80
Eylül	80	180	130	180	80
Ekim	80	210	170	170	60
Kasım	80	210	180	170	60

Aralık	80	210	180	160	48
--------	----	-----	-----	-----	----

Kaynak: (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 24).

* RF’de, uygulamaya göre, oranlar aylık olarak alınmış ve 12 ile çarpılmıştır.

Rublenin özellikle 1993’te çok hızlı değer kaybetmesi üzerine Temmuz 1993’te, RMB, 1993 öncesinde basılan rublelerin 26 Temmuz 1993’ten itibaren tedavülden kaldırılacağını açıkladı. Buna göre, Eylül 1993’ten itibaren, 1993 öncesi rubleler resmi ödeme aracı işlevini yitirecekti. RF’de ve cumhuriyetlerde şok oluşturan bu karar uyarınca vatandaşlar, ellerinde bulunan eski banknotlardan 35 000 rubleye kadarını iki hafta içerisinde Rusya Tasarruf Bankası şubelerinde yenileriyle değiştirebilecekler, bunun üzerindeki meblağları 6 ay vadeli bir hesapta tutabileceklerdi. Değiştirilmesine izin verilen miktar, bilahare 100 000 rubleye, değiştirme süresi de bir aya çıkarıldı. Yabancılara ise sadece bir gün süreyle, 15 000 rubleye kadar değiştirme hakkı tanındı. Söz konusu kararın amaçları arasında, diğer cumhuriyetlerden ülkeye ruble girişinin önlenmesi, enflasyonun kontrol altına alınması ile 1991, 1992 ve 1993’te üç değişik dönemin siyasi izlerini taşıyan banknotlardaki şekil ve boyut farklılıklarının giderilmesi sayılabilir. Diğer cumhuriyetlere hibe niteliğinde yeni ruble verilmeyeceğini de içeren bu kararın alındığı tarihe kadar, Estonya (Kron), Letonya (Lat), Litvanya (Lit), Ukrayna (Karbovanet) ve Kırgızistan (Som) millî paralarını basarak ruble kullanımına tamamen son vermişti. Diğer cumhuriyetler ise (Kırgızistan dışındaki Türk Cumhuriyetleri dâhil) rubleyi ya tek başına, ya da kendi bastıkları paraların yanında veya kuponlarla birlikte kullanmaya devam ettiler. Örneğin, Azerbaycan, ilk kez Ağustos 1992’de tedavüle çıkardığı ulusal parası Manat’ı, ruble ile birlikte kullanmayı sürdürdü. RMB’nin yeni ruble tahsisini kesme kararı yüzünden, özellikle sonuncu kategoriye giren cumhuriyetler, ya RMB’nin emisyon konusunda mutlak monopolünü kabul edecekler ya da Baltık Cumhuriyetleri ve Kırgızistan gibi kendi ulusal paralarını basarak ruble alanından çıkacaklardı. RF’nin “Yeni Ruble Alanı” yaratma gayretleri de işte böyle bir ortamda tekrar gündeme geldi.

Ruble alanında Temmuz 1993’te 10 cumhuriyet kalmıştı: RF, Ermenistan, Azerbaycan, Beyazrusya, Gürcistan, Moldova, Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan. Bu cumhuriyetler rubleyi hala resmi ödeme aracı olarak kullanıyorlardı. Azerbaycan, Beyazrusya, Gürcistan ve Moldova’da ise ruble ile birlikte kuponlar tedavüldeydi. RF’nin, Temmuz 1993’te, 1993 öncesi rublelerin tedavülden kaldırılacağını ilanı sonrası Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Moldova ruble alanından çıktıklarını ilan ettiler. Ermenistan, Beyazrusya, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan ise önce yeni ruble alanına dâhil olma niyetlerini açıkladılar. 7 Eylül 1993’te Ermenistan, Beyazrusya, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan ile RF bir çerçeve anlaşması imzaladı, ancak Tacikistan dışındaki cumhuriyetler Kasım 1993’e kadar millî paralarını piyasaya sürdüler. Son olarak Tacikistan Mayıs 1995’te millî parasını piyasaya sürdü. Böylece ikinci ruble alanı da dağıldı ve RF için millî para ve kredi politikaları izleme süreci başladı.

Hükümet ile parlamento arasındaki çatışmada Yeltsin, Ekim 1993’te parlamentoya top ateşi açtırttı, parlamento dağıtıldı. Aralık 1993’te yeni parlamento seçimleri ve yeni anayasa referandumu yapıldı. RFMB’nin asıl işlevleri, 12 Aralık 1993’te referandumla kabul edilen yeni anayasanın 75’inci maddesindeⁱⁱ ve Rusya Federasyonu Merkez Bankası Kanununun 22’nci maddesinde sayıldı. Rusya Federasyonu Merkez Bankası Kanununa göre RFMB’nin, devlet otoritesinin federal organlarından, federasyonun alt birimlerinden ve yerel yönetimlerden bağımsızlığı kabul edildi.

Aralık 1993 seçimleri sonrasında hükümetin reform politikasına halk desteğinin zayıf olduğu görüldü. Hükümet, 1993 sonunda uzun dönemde istikrar programına yöneldi. Yeni hükümet 1994’te enflasyonla para politikası önlemleri haricinde mücadele edeceğini ilan etti. Bu nedenle taban para ile ölçüldüğünde hükümete sağlanan krediler 1994’ün ilk yarısında % 32

iken, 1994'ün ikinci yarısında % 40 civarına çıktı. 1994 yazında vadesi geçen işletme borçlarının ödenmesi için hükümetin RMB'den yardım talep etmesi üzerine; RMB kredileri arttı. RMB, artan kredilerin etkisini dengelemek için önlemler aldı. Kredi komisyonu kredileri sıkılaştırdı, kredi faiz desteklerini indirdi. Bu önlemler kısmen başarılı oldu. Hükümete sağlanan krediler; 1994'ün üçüncü çeyreğinde % 50, dördüncü çeyreğinde % 39 arttı (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 23).

3.2 “Yeni Ruble Alanı Anlaşması” Sonrası, Eylül 1993-Mayıs 1995

Eski rublelerin tedavülden kaldırılmasını RF'nin liderliğinde 5 eski Sovyet Cumhuriyetinin (Kazakistan, Özbekistan, Ermenistan, Tacikistan ve Beyaz Rusya) katılımı ile “Yeni Ruble Alanı”nın (YRA) kurulmasına ilişkin protokolün 7 Eylül 1993'te imzalanması izledi. Bunu, Moldavya, Kırgızistan ve BDT'ye yeni katılan Azerbaycan'ın da dâhil olduğu “Ekonomik Birlik Anlaşması”nın imzalanması takip etti. Ruble ile ilgili karar ve uygulamaların, RF Devlet Başkanı Boris Nikoloviç Yeltsin'in parlamentoyu feshi ve bunu izleyen olaylara yol açan bir konjonktürde cereyan etmesi ilgi çekiciydi. YRA (Yeni Ruble Alanı) kurma girişimini, Moskova'nın, SSCB'nin dağılması ile kaybettiği “yakın çevreyi” eskisinden farklı bir yapıda da olsa yeniden tesis etme gayreti şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak, yeni ruble bölgesi oluşturmaya yönelik RF çabaları tam bir başarısızlıkla sonuçlandı.

Ekonomik birlik tesisine ilişkin imzalanan anlaşmalar, uygulamaya geçirilemeyen veya millî parlamentolarca onaylanmayan diğer anlaşmalar arasında yerini aldı. Bunun temel nedeni de bizzat RF'nin içinde bulunduğu ekonomik gerçeklerdi, çünkü kendi içinde iktisadi sorun yaşayan RF'nin, YRA oluşturup bunu sürdürmesi çok uzak bir ihtimaldi. Esasen, enflasyon kontrol altına alınmadıkça, bu tür parasal birliklerin yaşama şansının oldukça düşük olduğu muhakkaktır. 7 Eylül 1993'teki “Yeni Ruble Alanı”na yönelik anlaşmanın, cumhuriyetler açısından RF'nin dayattığı ağır koşulları içermesi ve bu koşulların eski sistemden daha ağır bir vesayet getirmesi YRA teşebbüsünün sonuçsuz kalmasına neden olan bir diğer husustur. YRA anlaşmasına göre, eski ve yeni ruble arasında uygulanacak değişim oranı, “1 yeni ruble = 2,5-3 eski ruble” olacak ve emisyonu yalnızca RMB yapacaktı. Moskova, ayrıca tedavülden çektiği rublelerin yerine yeni ruble temin edebilmeleri için cumhuriyetleri, RF tarafından izlenen politikaların getirdiği kurallara uymaya zorlamaktaydı. Üstelik kurallara uyumun ne derece yeterli olduğunu takdir yetkisi de tamamen RF'nin tekelinde olacaktı. Ayrıca, RF'nin vereceği ilave yeni rubleler karşılığında, bunları alan ülke, altın ve döviz rezervlerini teminat olarak gösterecekti çünkü yeni ruble tahsisi, hibe şeklinde değil, belli bir faiz yükü de içeren kredi olarak yapılacaktı. Teminat olarak gösterecek likit varlığı olmayan Tacikistan için bir ayrıcalık tanınacak, bu ülkenin tabii kaynakları ve sınai tesisleri teminat olarak kabul edilebilecekti. Bu ağır koşullar baştan itibaren cumhuriyetler tarafından itirazlarla karşılanmıştı ve özellikle Kazakistan ve Özbekistan imzaladıkları protokolün şartlarını yerine getirmekten kaçındılar. Bu bir anlamda “Yeni Ruble Alanı”nın ölü doğmasına neden oldu.

YRA'da yer almayan Türkmenistan, 1 Kasım 1993'te ruble kullanımını tamamen terk etti ve yeni para birimi “manat” kullanmaya başladı. YRA girişiminin, RF ekonomisinin yukarıda değinilen zaafı başta olmak üzere, anılan nedenlerle çok kısa zamanda fiyasko ile sonuçlanması nedeniyle Özbekistan ve Kazakistan, ortak para birimi çıkaracaklarını açıkladılar, fakat anlaşmaya varamadıklarından millî paralarını basmak için çalışmalarına başladılar. Kazakistan'da 15 Kasım 1993'e kadar, 1993 öncesinde basılan eski rubleler tedavülden iken bu tarihten itibaren yeni para birimi “tenge” kullanılmaya başlandı. Kazakistan'ın bu kararından sonra, Özbekistan da millî parasını tedavüle süreceğini açıkladı. Millî para tedavüle çıkıncaya kadar diğer bazı BDT ülkelerinin yaptığı gibi kupon kullanılması kararlaştırıldı.

Kazakistan ve Özbekistan'ın, ruble kullanımını terk ederek millî para birimleri kullanmaya başlamalarının bir diğer nedeni de Türkmenistan'ın, manatı kullanmaya başladıktan sonra geçerliliği tartışmalı eski rublelerle Özbekistan'dan ithalat yapmaya devam etmesi ve bundan Özbekistan'ın zarara uğramasıydı. Özbekistan ve Kazakistan aynı olayın tekrarı

önlemek istediler. Öte yandan Azerbaycan Merkez Bankası Başkanı Galip Akayev, Azerbaycan'ın 1 Ocak 1994'ten itibaren para birimi olarak yalnızca manat'ı kullanacağını açıkladı. Azerbaycan'ın millî parası manat, ilk kez Ağustos 1992'de tedavüle çıkarılmıştı, bu tarihten itibaren ruble ile birlikte kullanılmaktaydı.

“Yeni Ruble Alanı” anlaşması amaçladığı, hedefin tersine, rublenin cumhuriyet ekonomilerinde tedricen tedavülden kalkmasına yol açtı. Ermenistan, 22 Kasım 1993'te “dram”ı tedavüle soktu. Moldavya, Moldavya Leusu'nu 29 Kasım 1993 tarihinde tedavüle çıkardı. Dinyester bölgesi hariç Moldavya'da, “Moldavya Rublesi” adı altındaki geçici kuponlar, küçük meblağ ruble banknotları ile birlikte tedavüldeydi. Dinyester bölgesi ise yeni “Leu”yu tanımadığını ve eski Rus rublelerini kullanmaya devam edeceğini açıkladı. Bu gelişmeler, Orta Asya Cumhuriyetleri içinde en fakir ülke olan Tacikistan'ı endişelendirdi. Tacikistan, ruble alanında kalabilmek için altın ve döviz rezervlerini RMB'ye devretmişti. 1993 sonunda diğer ülkelerde tedavülden kalkan rublelerin Tacikistan'a akması enflasyonu sıçrattı. Tacikistan'ın kendi ülkesine ruble girişini sınırlaması ve her bir ziyaretçinin ülkeye girerken yanında yalnızca 15000 ruble bulundurabileceğini açıklaması, Tacikistan'ın ruble bölgesinde kalma konusunda istekli olduğunu göstermekteydi. Ancak ruble alanındaki son cumhuriyet Tacikistan, Mayıs 1995'te millî parasını tedavüle sürdü. Böylece “Yeni Ruble Alanı” sona erdi (Odling-Smee J., 2001, p. 9).

Tablo 13: RMB Kredi İhaleleri, Şubat 1994-Haziran 1995

	Toplam arz edilen	Toplam kullanılan	RMB referans oranı	Bankalar arası 1-3 aylık ödünç oranı
	(Milyar Ruble)		Aylık oranlar (%)	
Şubat 1994	70	45	17,5	17,8
Mart	175	116	17,5	17,5
Nisan	190	107	16,1	16,7
Mayıs	150	81	16,7	15,0
Haziran	160	114	12,9	12,6
Temmuz	120	119	12,9	11,3
Ağustos	160	77	10,8	10,0
Eylül	100	20	10,8	10,0
Ekim	150	107	14,2	12,4
Kasım	50	49	15,0	12,9
Aralık	70	67	15,0	13,5
Ocak 1995	30	30	16,7	15,9
Şubat	100	97	16,7	16,2
Mart	50	46	16,7	14,7
Nisan	50	37	16,7	12,3
Mayıs	50	15	16,3	10,1
Haziran	50	14	15,0	7,3

Kaynak: (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 27).

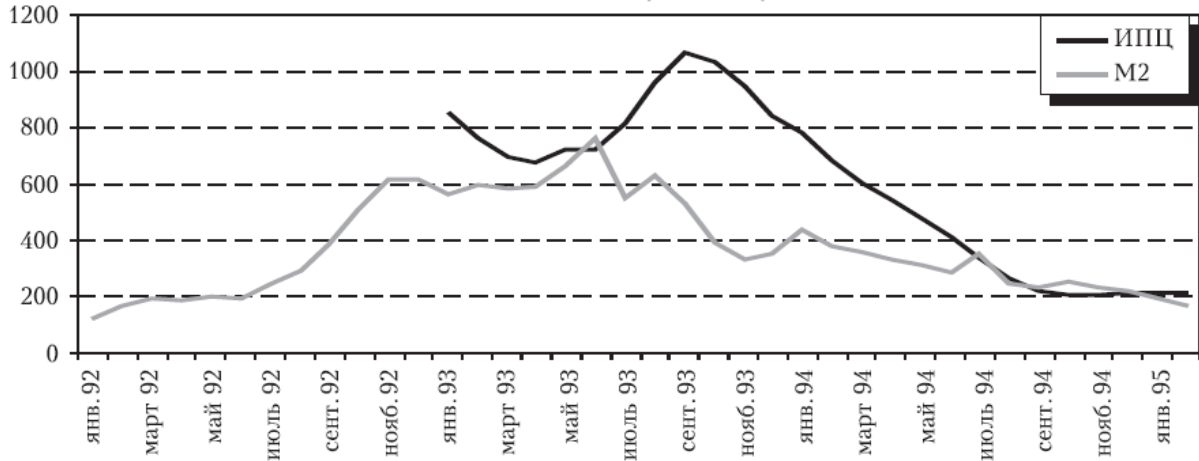
RMB bankacılık sistemine kısa vadeli kaynak oluşturmak için Şubat 1994'te kredi ihalelerine başladı. İlk ihale 28 Şubat 1994'te yapıldı (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 26). Artan kamu harcamaları nedeniyle halk 1994'te tasarruflarını ruble dışındaki varlıklara yöneltti. Ekim 1994'te döviz krizi baş gösterdi. Ruble ani değer kaybetti ve enflasyon sıçradı. 11 Ekim 1994'teki "kara salı"da döviz kuru, % 28'den fazla değer kaybetti (Ulyukae, 1996, p. 86). Bu döviz krizi hükümeti sıkı maliye ve para politikalarına yöneltti. 1995'teki RMB'nin döviz alışı para genişlemesinin ana nedeniydi. Halkın döviz kuru beklentilerini istikrara kavuşturmak için Temmuz 1995'te, RMB döviz kurunun dalgalanmasına müsaade edeceği en yüksek ve en düşük aralığı ilan etti. Ruble 1995'te % 23,5, 1996'da % 16,5 ve 1997'de % 6,7 değer yitirdi (Balino T. , 1998, p. 39).

Tablo 14: Enflasyon ve M2, Şubat 1992-Şubat 1995 ortalaması

Enflasyon %	595,3
M2 %	382,1

Kaynak (Кудрин, 2007, стр. 14).

Çizim 1: Enflasyon ve M2, Ocak 1992-Ocak 1995

Kaynak: (Кудрин, 2007, стр. 14).

RMB, enflasyonla mücadelesinde bir türlü başarı sağlayamadı. RMB'nin rublenin fazla değerlenmesini önlemek için 1993'te Moskova Uluslararası Döviz Piyasasına müdahalesi nedeniyle, para toplamları büyüdü. Rezerv para, üçüncü çeyrekte % 50 arttı. Artan rezerv paranın büyük kısmı dolaşıma dahil oldu. RMB, döviz kuru istikrarını sağladı, ancak para tabanını ve enflasyonu kontrol edemedi. Enflasyon Ağustos'ta % 26'ya kadar çıktı. Bu enflasyon oranı, 1992 başında fiyatların serbest bırakılmasından beri ulaşılan en yüksek aylık enflasyondur. 1993'ün ikinci yarısında enflasyon oranı yine yüksek seyretti. RMB, döviz kurunu dizginleme politikasına yüksek enflasyona rağmen devam etti. Ruble 1993'te yabancı paralar karşısında yaklaşık % 100 değer kazandı. 1994'ün ilk yarısında RMB döviz kuru politikasını devam ettirirken, kredi faiz oranını biraz düşürdü ve hükümeti finanse etmeye devam etti. Özel kesim rubleden dövizye yönelmeye başladı. Ekim 1994 ortasında döviz kuru krizi baş gösterdi. Bu kriz yetkilileri, iktisat politikalarında ve makroekonomik istikrara kavuşma hususunda yeni bir gayrete sürükledi. Aralık 1994'te kabul edilen 1995 bütçesinde kesintiye gidildi. Bütçe

açığının RMB kredileri yerine hazine bonolarıyla karşılanmasına yönelindi. RMB, 1995 başında doğrudan kredilere ve bütçeyi finansmana son verdi. RMB yurt dışından sermaye girişi nedeniyle 1995'in ikinci yarısında rublenin değer kazanmasını önlemek için döviz satın aldı. Böylece rezerv para büyüklüğü arttı. RMB, Temmuz 1995'te döviz kuru aralığı belirleyerek bu aralıkta dövizini dalgalanmaya terk etti (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 32).

4. "YENİ RUBLE ALANINDA" BANKACILIK, EYLÜL 1993-MAYIS 1995

Özel bankaların çoğunluğu RF'de önceleri döviz alış satışı yaptılar sonra hükümet borçlanma kâğıtlarına yöneldiler. Üretime yönelik banka kredileri 1993'te banka aktiflerinin % 25,1'ine tekabül ederken bu oran 1995'te % 18,7'ye düştü (Lane, 2003, p. 15).

Tablo 15: RF Bankalarının Aktif Dağılımı (Milyar ruble)

	1993	1995
Merkezi hükümet payı	0,8	62,6
Kamu kuruluşlarının payı (finans kuruluşları hariç)	15,6	62,5
Özel kesim payı	20,2	133,8
Diğer finansal kurumların payı	-	0,5
Toplam	36,6	259,4
	%	%
Merkezi hükümet payı	2,1	24,2
Kamu kuruluşlarının payı (finans kuruluşları hariç)	42,7	24,1
Özel kesim payı	55,2	51,6
Diğer finansal kurumların payı	-	0,1
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: (Lane, 2003, p. 16).

1 Ocak 1994 itibariyle 2019 kredi kuruluşu vardı. RMB, sorunlu bankaların ruhsatını iptal etmediği için eleştiriliyordu. RMB yetkilerinin belirginleşmesinin ardından 1994'te 65 banka kapatıldı. Gözlemciler daha fazla sayıdaki bankanın batık olduğuna inanıyordu, ancak bankaların adları belli değildi. RMB, batık bankaları gizliyor ve durumlarının düzelmesini bekliyordu ya da Rusya'da söylendiği gibi, müfettişler gerektiği zaman müdahale edecekti (Jaffee D., 1995, pp. 1-4).

1 Ocak 1995'te RF'de, 2 517 kredi kuruluşu bulunuyordu. Bu kuruluşlar arasında Sberbank'ın ayrı bir yeri vardı. Sberbank'ın yaklaşık 30000 birimi (şube, temsilcilik) varken geri kalan bankaların yaklaşık 2500 civarında birimi vardı. Kişisel mevduatın büyük kısmı Sberbank hesaplarındaydı. Sberbank haricindeki ticari bankacılık, 1995 itibariyle 3'e ayrılıyordu. Büyük sanayi işletmelerinin kendi tediye, tahsil ve kredi ihtiyaçları için 1990'lı yılların başında kurdukları bankalar ilk gurubu oluşturuyordu. İkinci grubu Gosbank'ın ihtisaslaşmış kollarının özelleştirilmesi sırasında ortaya çıkan bankalar oluşturuyordu. Gosbank'ın ihtisaslaşmış kollarının çoğu bölgesel şubeleri, bağımsız ticari bankalara

dönüştürmüştü, bunların sayısı 750 civarındaydı. Üçüncü grubun çoğunu SSCB sonrası kurulan bankalar oluşturuyordu. Bunların bazıları oldukça küçüktü, ancak ilerlemeye açıktı. Tam oranları vermek güç olsa da 2517 bankanın yaklaşık 2/3'ünü bu yeni kurulan bankalar oluşturuyordu (Jaffee D., 1995, pp. 1-4).

Bankalar, bazı standartları yakalamak zorundaydı. Likit borçlar likit varlıkları geçemezdi. Büyük krediler banka sermayesinin % 25'ini aşamazdı. Bankanın ortaklara açtığı kredi banka sermayesinin % 20'sini geçemezdi. Bir bankanın 1995'te en az 1 000 000 ECU (yaklaşık 800 000 USD) sermayesi olmalıydı. En az sermaye gerekliliğinin yükseltilmesi batık bankaların ayıklanmasına yardım edecekti. En az sermaye gerekliliği, 1999'a kadar 5 000 000 ECU'e (yaklaşık 4 000 000 USD) çıkarılacaktı. RMB, RF'de uluslararası standartları uygulamak için önlemler almaya başlamıştı. Disponibilite oranlarını % 4'ten 1999'a kadar % 8'e yükseltecekti. RF'de tasarruf sigortası sistemi yoktu. RF, Sberbank'taki mevduatı garanti ediyordu; ancak diğer bankalardaki mevduatı garanti de değildi (Jaffee D., 1995, pp. 1-4).

1990'lı yılların başında oluşan finansal sanayi gruplarının bankacılıktaki payı 1995'te yükseldi. Tablo 16'da görüldüğü üzere, ticari banka hisselerinin çoğunluğu işletmelere aitti. Eski devlet bankalarının (SSCB bankalarının) hisselerinin % 62'si (% 31'i özelleştirilen işletmelere diğer % 31 yeni özel şirketlere) özel işletme ve şirketlere aitti. SSCB sonrası kurulan bankaların hisselerinin % 69'u yine özel işletmelere ve şirketlere aitti. 1994'e kadar ancak 20'den az banka kayda değer bankacılık faaliyetleri yürütürken, geri kalanı birkaç işlem yapıyordu (Balino, David, & Jakob, 1997, p. 37).

Tablo 16: Banka hisselerinin dağılımı (%), Şubat 1995

Hissedarlar	Toplamda (Eski+Yeni)	Eski devlet bankalarında	Yeni kurulan bankalarda
Devlet işletmeleri, diğer devlet kurumları	14	15	13
Özelleştirilen işletmeler	26	31	21
Yeni özel şirketler	38	31	48
Özel kişiler	18	18	18
Diğerleri	4	6	1

Kaynak: (Lane, 2003, p. 18).

12 Nisan 1995'te Merkez Bankası Kanunu değiştirildi. Değişen kanunda RMB'nin hedefleri çok daha açık olarak belirlendi: Rublenin ve bankacılık sisteminin istikrarını korumak. Bu kanunla RMB, iktisadi olarak bağımsız bir kamu tüzel kişisi oldu. RMB'nin sermayesi ve varlıkları RF'ye aitti. RF devleti, RMB borçlarından sorumlu olmayacak, RMB de hükümet borçlarından sorumlu tutulmayacaktı. 1995 yasasıyla, bütçe açıkları için RMB'den kredi kullanılması engellendi. Böylece RMB için, hükümetten bağımsız para ve kredi politikaları izleme dönemi başladı. Yeni yasaya göre RMB, her yıl aralık ayına kadar para ve kredi politikaları toplu dökümünü Duma'ya arz etmekle sorumluydu. Duma, dört yıllığına RMB başkanını seçecekti. RMB yeni banka ruhsatı verecek, mevcut bankaları denetleyecek, ceza kesecek ya da ruhsatları iptal edecekti. RMB, 1995'in ilk altı ayında 71 bankanın ruhsatını iptal etti (Jaffee D., 1995, pp. 1-3).

5. RUBLE ALANINDA BANKNOTLAR (1992-1995)

SSCB'nin dağılışından Tacikistan'ın ruble alanından ayrılışına kadar geçen süre zarfında basılan rubleler, bu bölümün konusunu oluşturuyor. 1961 rubleleri 1991'e kadar tedavüle kaldı. 23 Ocak 1991'de, Mihail Sergiyeviç Gorbaçov'un, 1961 rublelerinden 50 ve 100'lük kupürlerin değiştirilmesine dair kararı yayınlandı. Karara göre 50 ve 100'lük kupürler 3 gün içinde değiştirilecekti. Değişim miktarı 300 ruble ile sınırlıydı. 1991'de 1 ila 1000 ruble arasında yeni kupürler basıldı. 25 Aralık 1992'de M. S. Gorbaçov'un istifasıyla SSCB resmen dağılsa da, 1991'de tedavüle sürülen SSCB banknotları 1992'de dolaşıma devam etti. 1992'de SSCB işareti taşıyan ve üzerinde "SSCB Devlet Bankası Bileti" ibaresi olan son banknotlar 50, 200, 500, 1000'lik kupürler halinde basılıp tedavüle sürüldü. Hâlbuki SSCB Devlet Bankası'nın aktif ve pasifleri 1 Ocak 1992 itibariyle RMB'ye devrolmuştu, yani resmen SSCB Devlet Bankası yoktu. Yine 1992'de Rusya Bankası işareti taşıyan ilk rubleler 5000 ve 10000'lik kupürler halinde ilk kez basılıp tedavüle sürüldü. İlk kez 10000'lik kupürde Kremlin'in üzerinde üç renkli RF bayrağı dalgalanıyordu. Böylece 1992'de, hem 1991'de basılan SSCB rubleleri, hem 1992'de basılan SSCB işareti taşıyan rubleler ve hem de 1992'de basılan Rusya Bankası işareti taşıyan rubleler ruble alanında dolaşıyordu.

Tarama 1: 1991'de Tedavüle Sürülen 500 SSCB Rublesi

Kaynak: (<http://coins2001.narod.ru/bon/500r91.htm>) erişim 08/10/2009 12:06.

Tarama 2: 1992 Tedavüle Sürülen SSCB İşareti Taşıyan Son 200 Ruble

Kaynak: (<http://coins2001.narod.ru/bon/200r92.htm>) erişim 09/10/2009 11:00.

Tarama 3: 1992’de Tedavüle Sürülen Rusya Bankası İşareti Taşıyan İlk 5000 Ruble

Kaynak: (<http://coins2001.narod.ru/bon/5000r92.htm>) erişim 09/10/2009 11:11.

Tarama 4: 1992’de Basılan Rusya Federasyonu Bayrağı İşareti Taşıyan İlk Banknot

Kaynak: (<http://coins2001.narod.ru/bon/10000r92.htm>) erişim 09/10/2009 11:16.

SSCB'den kalan rubleleri tedavülden kaldırmayı amaçlayan yeni banknotlar 1993'te tedavüle çıkarıldı. 1993 banknotları 100, 200, 500, 1 000, 5 000, 10 000 ve 50 000'lik kupürler halindeydi. Bu kupürlerin hepsinde üç renkli RF bayrağı Kremlin üzerinde dalgalanıyordu.

Tarama 5: 1993'de Basılan 100 Ruble

Kaynak: (<http://coins2001.narod.ru/bon/100r93.htm>) erişim 09/10/2009 11:24.

1993'te basılan 5 000, 10 000, 50 000'lik kupürler 1994'de tekrar basıldı. Üzerlerinde "Выпуск 1994 года" yazısı yer aldı.

Tarama 6: 1994'de Basılan 1993 Tarihli 50 000 ve 5 000'lik Kupürler

Kaynaklar: (<http://auction.e-biznes.ru/pic.php?id=802660>) erişim 09/10/2009 11:36 ve (<http://www.russian-money.ru/PaperMoney.aspx?type=content&id=237&idCategory=8#label>) erişim 09/10/2009 11:47.

1995'te 1 000, 5 000, 10 000, 50 000 ve 100 000'lik kupürler basıldı. Bu kupürlerin diğerlerinden farkı, hepsinde Çarlık (Rusya İmparatorluğu) simgesi çift başlı kartal vardı. 1992'ye kadar SSCB banknotlarında ideolojik "tüm dünya işçileri birleşin" gibi sloganlar, Lenin'in porteleri, askerî figürler yer almışken RF banknotlarında hiç portre yer almadı. RF banknotlarında, RF şehirleri ile RF bayrağının dalgalandığı Kremlin'e çokça yer verildi.

Tarama 7: 1995'te Basılan Çift Başlı Kartal İşaretili 1 000 Ruble

Kaynak: (<http://coins2001.narod.ru/bon/1000r95.htm>) erişim 09/10/2009 11:55.

SONUÇ

Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulması ile birlikte RF'de ve BDT'de GSYİH düştü, hiper enflasyon yaşandı. Hiper enflasyonun en önemli nedenleri üretimin düşüşü, fiyatların serbest bırakılması, ithalat ve ihracatın düşüşü, bütçe açıklarının RMB'den finanse edilmesi, enflasyon oranından düşük RMB kredileri ile işletmelerin desteklenmesiydi. Hiper enflasyonun dizginlenememesi üzerine, rublenin ölçüm aracı ve değer saklama aracı işlevlerini yitirmesi sonrası, RMB'nin hükümetin borçlarından sorumlu olmayacağı daha çok rublenin istikrarını korumakla görevli olduğu yönünde düzenlemeler getirildi.

SSCB sonrasında RF'de, bankacılıkta bir karmaşa yaşandı. Düzensiz ve denetimsiz bankacılık ortamında banka sayısı 2500'ü aştı. RMB kredi faiz oranlarının enflasyonun altında kalması nedeniyle bankacılık RF'de en kârlı işler arasındaydı. Yabancı sermayeli bankalara negatif ayrımcılık uygulandı. Zamanla RMB'nin düzenleme ve denetleme yetkileri artırıldı. RMB bazı bankaların ruhsatlarını iptal etti.

SSCB rubleleri 1992 ve 1993'te tedavüle devam etti. 1993'ün ikinci yarısında, SSCB rubleleri ile daha önce piyasaya sürülen RF rubleleri yeni RF rubleleri ile değiştirildi. İki ruble alanı denemesinden de sonuç alınamadı. Eski SSCB cumhuriyetleri, bağımsızlıkları sonrasında bir süre daha SSCB rublelerini kullandılar. Özellikle Türk cumhuriyetleri ile Tacikistan RF'den destekler alabilmek için ruble alanında kalmak istiyorlardı. Ancak umulandan daha az destek

alınması ve RF'nin ruble alanı senyörāj kazançlarını istemesi nedeniyle uzlaşıya varılmadığından ayrıca başka nedenlerden dolayı ruble alanı denemeleri başarıya ulaşamadı. Eski SSCB cumhuriyetlerinin hepsi 1995 ortasına kadar millî paralarını tedavüle soktular ve ruble alanı denemesi başarısızlıkla sonuçlandı.

RF, yaklaşık üç yıllık bir süreç sonunda SSCB'den devraldığı para ve bankacılık sistemini tasfiye edip, ulusal bir paraya ve ulusal bir bankacılık sistemine erişti.

Kaynakça

- <http://auction.e-biznes.ru/pic.php?id=802660>. (09 10 2009 r.).
- <http://coins2001.narod.ru/bon/10000r92.htm>. (09 10 2009 r.).
- <http://coins2001.narod.ru/bon/1000r95.htm>. (09 10 2009 r.).
- <http://coins2001.narod.ru/bon/100r93.htm>. (09 10 2009 r.).
- <http://coins2001.narod.ru/bon/200r92.htm>. (09 10 2009 r.).
- <http://coins2001.narod.ru/bon/5000r92.htm>. (09 10 2009 r.).
- <http://coins2001.narod.ru/bon/500r91.htm>. (08 10 2009 r.).
- <http://www.russian-money.ru/PaperMoney.aspx?type=content&id=237&idCategory=8#label>. (09 10 2009 r.).
- http://www.cbr.ru/print.asp?file=/statistics/credit_statistics/refinancing_rates.htm. (02 08 2010 r.).
- Aslund, A. (1995). *How Russia Became a Market Economy*. Virginia: The Brooking Institution.
- Balino, T. (1998, December). Monetary Policy in Russi. *Finance and Development*, pp. 36-39.
- Balino, T., David, S., & Jakob, H. (1997). Evaluation Monetary Policy in Russia. *IMF Working Paper*. IMF.
- Chowdhury, A. (2003, June). Banking Reform in Russia. *United nation Economic Commission for Europe*, 89-103.
- DPT. (1995). *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT, NAFTA, PASİFİK) ve Türkiye (AT, EFTA, KEİ, Türk Cumhuriyetleri, İslam Ülkeleri, ECO) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri Raporu Özeti. Kitap 5*. Ankara: DPT Müsteşarlığı Yayın No:DPT:2410-ÖİK:417.
- Duran, J. (1993). Russian Fiscal and Monetary Stabilization: A Thouhg Road Ahead. In *The Former Soviet Union in Transition* (pp. 196-217). New York: The Joint Economic Committee of the United States.
- Jaffee D., M. L. (1995). Russian Banking. *FRBSF Weekly Letter*, 10/20/95, 95(35).
- Johnson, J. (1994). The Russian Banking System: Institutional Responses to the Market Transition. *Europe-Asia Studies*, 46(6), 971-995.
- Johnson, J. (1996). Banking in Russia: Shadows of the Past. *Problems of Post-Communism*, 43(3), 49-59.
- Lane, D. (2003). The Evaluation of Post-Communist Banking. In D. Lane (Ed.), *Russia n Banking: Evoluatiom, problems and Prospects* (pp. 9-35). Northhampton Massachusette, USA: Edward Elgar Publishing, Inc.

- Odling-Smee J., G. P. (2001). *The IMF and the Ruble Area, 1991-1993*. IMF Working Paper, WP/01/101, IMF.
- Ulyukaev, A. (1996). *Reforming the Russian Economy 1991-1995*. Suffolk: St Edmundsburg Press Limited.
- Кудрин, А. (2007). Инфляция: Российские и Мировые Тенденции. *Вопросы Экономике*(10), 4-26.
- Российский Статистический Ежегодник*. (Российский Статистический Ежегодник 2001). Москва: Государственный Комитет Российской Федерации по Статистике.
- Тимошина, Т. (2000). *Экономическая История России*. Москва: Информационно-издательский Дом "Филинь".

Ali Başaran
Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi, Beypazarı Meslek Yüksekokulu,
E-posta: basaran@ankara.edu.tr

Alındığı tarih: 09 Ocak 2013
Yayına kabul edildiği tarih: 19 Nisan 2013
E-yayın tarihi: 23 Nisan 2013
Yazıcı çıktı sayfa sayısı:25
Kaynak sayısı:24

ⁱ Yeni Batıcılar olarak da bilinir: Boris Nikoloviç Yeltsin, Andrei Kozirev, Yegor Timuroviç Gaydar, Boris Nemtsov, Anatoli Çubais, Boris Fyodorov, Grigory Yavlinski, Mikhail Poltoranin, Georgy Kunadze, Vitaly Churkin, Fedor Shelov-Kovediaev.

ⁱⁱ Madde 75: 1) Rusya Federasyonu'nun para birimi Ruble'dir. Para emisyonu ile ilgili sorumluluk, Rusya Federasyonu Merkez Bankası'na aittir. Rusya Federasyonu'nda başkaca nakitler kullanılamaz. 2) Devlet erkinin diğer organlarından bağımsız olarak görev yapan Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın en önemli işlevi, Ruble'nin değerini korumak ve istikrarını sağlamaktır.